

פרשת אמור, י' באייר תשפ"ד

גיליון מס' 627

שנה 11

שבת טיש

מתוך סדרת ספרי "שבת טיש"

ספורים ואגדות פנינים ופרפראות מדות והליכות

ספורים בפרשה

כי כל-איש אשר-בו מום לא יקרב (כא, יח)

למדן גדול אהד, שמע פעם חסידים שחוזרים על דברי תורה ששמעו מפי רבי מאיר מפרימישלין, והדברים עוזרו בלבם תמיהה ומרת רוח, מפני שפרושי הפסוקים לא עלו בקנה אחד עם פשוטו של מקרא. החליט הלה ברב גאותו לנסע לרבי מאיר, כדי להפריד את דבריו קבל עם ועדה ולמנע ממונו לעקם יותר את הכתובים. הלמדן הגיע לשבת קודש פרושת אמור, אולם לפליאתו ולפליאת כל החסידים, נמנע רבי מאיר מלשאת דברים בסעדת ליל שבת וגם בסעדת יום השבת. רק בסעדה השלישית, פנה רבי מאיר אל המסבים ושאל: "מי יכול לפרש לי את הפסוק 'כי כל-איש אשר-בו מום לא יקרב'? שתקו בלם, אולם הלמדן קפץ ואמר: 'דבר פשוט הוא, עד שאפלו ילד קטן יודע לפרשו'. הביט בו הרבי בבטול ואמר: 'הט אגדה ושמע איד מפרש מאיר'ל פסוק זה. 'כי כל-איש' מי שמחזיק את עצמו ל'כל-איש' שהוא האדם השלם הידוע הכל; 'אשר-בו מום' - סמן הוא שהוא מלא מומים וחסרונות, ולכן 'לא יקרב' - אין לו התקרבות עם ה' ויתברך ולא עם בניו אהוביו". הסובבים לא הבינו את פגנת הרבי, אולם הלמדן הגאה קבל את דברי התוכחה של הרבי ושנה את דרכיו.

ולא תחללו את-שם קדשי ונקדשתי בתוך בני ישראל (כב, לב)

אחד מפיני קהלתו של רבי עקיבא קורניצ'ר, רבה של קראקא ונקדו של ה'חתם סופר', החליט לשלח את בנו להשתלם בגימנסיה הנכרית בעיר, כדי שירכש שם השכלה כללית ומקצוע לפרנסתו. כשנודע הדבר לרבי עקיבא, הזמין את האיש והחל ליסרו על פה, אולם הלה הצטדק וטען שמבקש הוא להעמיד סגנונים ומליצי זכות על תורת ישראל, וחזק את דבריו, בקה שפבוד ישראל נרמס בידי הגויים, ובנו ישמש לעתיד כמגן וצנה נגד המתרפים והמגדפים. השיב לו רבי עקיבא: "התורה הקדושה כבר הזהירה אותנו מטענות הכל פאלו. בפרשת אמור נאמר 'ולא תחללו את שם-קדשי ונקדשתי בתוך בני ישראל', בא הפסוק להזהיר אותנו שלא לחלל את שם ה', באמתלה של 'ונקדשתי בתוך בני ישראל', שלאחר מכן תהיו מקדשים את ה', כי אין אומרים לאדם לעבר עברה היום מספק שמא לעתיד יעשה מצנה".

וירגמו אתו אבן (כד, כג)

משפיל אחד שבקש לקנטר, בא ושאל את רבי ישעיה מושקט מפרגה: "מדוע אצל המקושש נאמר בתורה 'וירגמו אתו באבנים', לשון רבים, ואלו כן אצל המגדף נאמר 'וירגמו אתו אבן'? הביט בו רבי ישעיה וענה לכסיל באולתו: 'לגבי המקושש נחלקו חז"ל מפני מה התחייב מיתה, ואף ישנה דעה שהתפוג לשם שמים. יוצא אפוא, שבשעה שרגמו אותו באבנים, עשה זאת כל אחד מתוך פנה אחרת. האחד רגמו בחשק רב, כי חשב אותו לרשע; השני שהפירו צדיק, עשה זאת בלב כבוד רק בגלל צווי ה', ומפיון שלא היתה פונה אחידה נאמר 'באבנים', שכל אבן היתה שונה מחברתה. אולם אצל המגדף לא היה ספק ברשעו, וככל רגמוהו במחשבה אחת, ולכן נאמר בו 'אבן' לשון יחיד". סים רבי ישעיה את דבריו ואמר בעקיצה למשפיל: "המגדף היה פופר לכל הדעות..."

פנינים

אמר אליהם בני אהרן (כא, א) - פרש רש"י: יכול חללים? תלמוד לומר: הפנינים. ורמז לכה, כי התבות אליהם הן בגימטריה זה לא חללים. (בעל הטורים)

אשה בבתוליה יקח (כא, יג) - סופי תבות י"ח, דבריו חז"ל בן י"ח לחפה, ותבת יקח ראשי תבות קדושין י"ח. (חו יוסף)

ובת-כהן כי תהיה לאיש זר (כב, יב) - איש זר הוא לוי או ישראל, ולא כהן, כפי שפרש רש"י. ורמז לכה, שתבת לאיש ראשי תבות שהוא ישראל או לוי. (מגדנות)

שור או-קשב איצו כי יולד (כב, כז) - פרש רש"י: פרט ליוצא דפן. ורמז לכה, שתבת יולד ראשי תבות ופרט לולד יוצא דפן. (מגדנות)

ונקדשתי בתוך בני ישראל (כב, לב) - ראשי תבות ונקדשתי בתוך בני הן בגימטריה עשרה, לרמז לדברי חז"ל שאין אומרים קדשה בפחות מעשרה. (דוע אברהם)

והקרבתם מנחה קדשה לה' (כג, טז) - ראשי תבות מחול, שעל ידי הקרבנות נחללים העונות של בני ישראל. (חו יוסף)

תהונו אתי-הגיה' שבעת ימים (כג, טז) - פרש רש"י: שלמי הגיגה. ורמז לכה, שתבת תהונו בגימטריה בשלמי הגיגה. (מגדנות)

ולקחתם לכם ביום הראשון (כג, מ) - במדרש נאמר: בזכות ולקחתם לכם ביום הראשון, אני מביא לכם מלך המשיח, שנאמר ראשון לציון הגה הנם. ורמז לזה, כי התבות לולב אתרוג הדם ערבה, בגימטריה הפסוק אנכי שלח לכם את אליה הנביא. (אמרי נועם)

בספת תשבו שבעת ימים (כג, מב) - בספתה בספת סבות אמרו חכמים, שספה למעלה מעשרים אמה פסולה. ורמז לומד זאת מפסוק זה בספת תשבו שבעת ימים, שהיא דירת עראי. ורמז לכה, שהתבות בסופות תשבו בגימטריה בפחות מעשרים אמה. (מגדנות)

היה היה

ופאת זקנם לא יגלחו

בשנת תרי"א רעשה פולין היהודית בלה. תקופה קצרה קדם לכו, פרסמה גזרת המלכות כי על כל יהודי פולין למחוק מעליהם כל סממן יהודי, לשנות את מלבושיהם המיוחדים ולגלח את הפאות והזקנים. ליהודים נתנה ארפה מאז פרסום הגזרה עד תחלת שנת תרי"א, ותחלה הטלה הגזרה על ורשה הבידה. רב היהודים לא שתי לבם לדבר הגזרה, והשוטרים שפטרלו ברחובות העיר, תפסו יהודים עוברים ושיבים ונסו לגלח את פאותיהם וזקניהם בעל פרסם. רבים התנגדו בכה, והדבר הגיע לידי מהלומות וחיבושה בבית האסורים, ובעיר קמה צעקה גדולה מבכייתיהם ויללולותיהם של המפכים ובני ביתם. היתה גם יד ישראל שבחשה בענין, באשר כמה מראשי המשפילים עשו יד אחת עם הממשל העוין, ובקשו למחוק כל זיק יהודי בפולין הגדולה בלה.

בעיר ורשה, התגורר באותם ימים ה"חדושי הר"מ", רבי יצחק מאיר מגור, שגחשב למנהיג יהודי פולין, ושמועה עקשנית התפשטה בעיר, כי המשפילים יעצו לראשי המשל, להכריח את הרב להסיר את פאותיו וזקנו, ובכך יצליחו בנקל לעשות כה גם לרבבות היהודים שבגור, שיזכו בעקבותיו ויסירו אף הם את פאותיהם וזקניהם. כשנודע הדבר לחדושי הר"מ, עזב בהתקבא את ביתו ועבר למקום סתר עד יעבר זעם, ואף שנה את שם משפחתו מ'רוטנברג' ל'אלתר', כדי להקשות על זהויו. בינתים התיצבה משלחת מנכבדי העיר אצל שר המשטרה, והלה הבטיח כי לא יאנה כל רע לרב היהודי הנערץ, ובעקבות הבטחתו שב הר"מ לביתו.

הגזרה המשיכה להטיל אימה על יהודי פולין, ואף רבניה המפרסמים היו אובדי עצות. היו רבנים שטענו כי השעה היא שעת שמד, ויש למסר את הנפש על ערקתא דמסאנא שהיא בגדר יהרג ואל יעבר, אולם אחרים טענו שיש להקל בענין כי מטרות הממשלה אינה להעביר אותם על דתם. דעתו של רבי אברהם מטשכנוב היתה שיש למסר את הנפש לשם כה ובבית מדרשו החלו ללמוד את הלכות קדוש השם, והוא אף נסע במיוחד לורשה כדי להפגש עם הר"מ, ואף הוא הסכים לדעתו. מספרים, שחסיד אחד שהתלזה אל הרב מטשכנוב בפנישתו עם הר"מ, הגיע לרבי מנחם מנדל מקוצק והוא שאלו מהי דעת רבו. כשספר לו החסיד שרבו נסע לורשה, והחליט יחד עם ה"חדושי הר"מ" שיש למסר את הנפש ולא לקיים את גזרת המלכות, צעק רבי מנדל: "כה פסקו הם את ההלכה? האם ראו בספרים שכה הוא הדין?! הרי גם לי יש ידיעות באותיות הקטנות! ולא ראיתי שיש פאן דין של יהרג ואל יעבר. היתכן ששני גדולים כאלו יפקירו את דמם של ישראלי? הלא טוב היה יותר שגדולים כמותם ישפיעו ויעתירו על הגאלה שתבוא ויבוא סוף לצרותינו!"

עברו חדשים מספר, והשוטרים גורשה נוכחו לדעת שרב היהודים לועגים להם ומתעלמים מההרישה הנחרצת של הממשלה. נלאו השוטרים מלרדה אחר היהודים ועשו את מלאכתם בעצלתיים, אולם כמה מתבוללים ומשפילים התיצבו לפני הנציב הרוסי והעירו את תשומת לבו, שפקידי הממשלה מעלימים עין מהגזרה החדשה והדבר הפך לשחוק ולעג. "בזדאי קבלו השוטרים שחד מהיהודים העשירים", אמרו המלשינים, "ולכן אין הם כופים את גזרת המלוכה". הם אף יעצו לו להכריח את הר"מ לפרסם קריאה להמון העם שיש לשמע לגזרת המלכות, ואם יסרב לעשות זאת - יש להכניסו לבית האסורים עד שתשכר התנגדותו. כדי שלא לעורר את חמתם של החסידים הרבים, הגיעו השוטרים לביתו של הר"מ באמצע הלילה ולקחוהו אל בית מועצת העיר. שם המתינו לו כמה שרים שבקשו ממנו לחתם על קריאה להמון העם שלא להתנגד לגזרה, אולם הר"מ הודיע נחרצות: "לא אותר פחוט השערה על שום דבר מצווי התורה. דעתי היא שאסור לכל יהודי לקיים את הפקדה, ומוכן אני למסר את הנפש לשם כה". כשראו השרים את התנגדותו, כלאוהו בבית האסורים, בו ישבו פושעים פליליים, והם הציקו לו והטרידו את מנתחתו.

שעה קלה לאחר שהר"מ נאסר, כבר התפשטה השמועה על האסרו. פולין בלה היתה כמרקחה ושנתם של מאות ואלפים מיהודי העיר, נדה מעיניהם. בעיר קמה צעקה גדולה, ומשלחת מיחדת נסעה לקוצק כדי לבקש מהרבי להעיתר למען הר"מ, אולם רבי מנדל לא הראה שום ספני פחד ואמר לנאמן ביתו רבי הירש טומשובר, שיכתב לחסידים גורשה שלא לדאג לרפם, כי שונאיו לא יוכלו לגעת אפלו בשערה אחת שבראשו, ואדרבה, בזכותו תבוא ישועה והגזרה תתבטל. כשהאיר הבקר, היו רחובות ורשה מלאים באלפי אנשים, וגם רבים מהמשפילים והמתבוללים ראו בכך עלבון גדול ליהודים. בכפר הגדולה שלייד בית מועצת העיר, התכנסו עשרות אלפי יהודים בקולות ויללות, וכמה מיועצי הנציב הרוסי חוו את דעתם, כי המאנע עכול להוליד התקוממות פללית וחובה היא להגיע את הרחוחות.

זמן קצר לאחר מכן שחרר הר"מ לביתו, לאחר שתדלנות מרבה, אולם מחלוקת קשה פרצה בעיר בין מחנה היראים לבין המשפילים והמתבוללים שחברו לכוחות הרשע. הר"מ נסע מורשה לעיר גובינבור כדי להשקיע את המהומה, ובקש לשהות שם בחג הפסח של שנת תרי"א, אולם אחרי שבת הגדול התפרסמה הידיעה כי הגזרה בטלה. הר"מ חזר לורשה ותשקט הארץ.

מאורות

הפאון רבי זרח אינדליץ מפרג ז"ע ליום ההולולא י"ב באייר תקמ"ו

מגדולי גאוני דורו, דרשן מפרסם ורבים השיב מעונו. היה בקי בתורה בכל מקצועותיה עליהם חבר כמה חבורים, והיה גם חכם במדעים שונים כגון חכמת התשברת, עליה חבר את ספרו יקר המציאות "מלאכת מחשבת". בהקדמה לספר זה, הביע את תקנתו להוציא את יתר חלקי הספר, שיכיל יסודות חכמת התכונה, המדידה, חשבון התקופות והמולדות וקביעות השנים, "ולחשב הלפיויים לכל פוכב, באיזה אקלים ובאיזה שעה שיהיה", ולכסוף פותב: "ואם אראה שדברי ימצאו חן, כאבר בסוף התשבון הנקרא אלגנרה, והינו להוציא מספרים ידועים מבילתי נודעים, והוא תחבולה נפלאה מאד, כולל לכל החשבונות שבועולם, והוספתי בהן הרבה דברים אשר לא מצאתי בשום ספר, ואקרא הכל עם מופתים וטעמים מה שלא היה עדין בעולם". אך כל זאת היה בגדר טפל לעמת חקמתו הגדולה בתורה ושעור קומתו פאחד מגדולי דיני פרג, שהתמסר כל ימיו לחנוך הדור הצעיר וזכה להעמיד אלפי תלמידים ולהלחיב בהם את התורה, וכן נהנת על מצבתו "מורה דעה לתלמידיו ארבעים שנה בתדירות". גדולי הדור העריצוהו, ובראשם רבה של פרג ה"נודע ביהודה", שאצלו שמש בדין, וכתב עליו ש"כל ימיו למד תורה רבים בחריפות ובקראות והעמיד תלמידים רבים", לפלא הוא שבספרו חתם: "משה זרח אינדליץ", ובנו שהוציא את ספרו "אור לישרים" נקרא גם הוא בשם משה, ואלו על מצבתו נקרא: "אברהם משה זרח".

יוסיף דעת

נצטוו הכהנים בפרשתנו "ופאת זקנם לא יגלחו", וכתב רש"י "כפי שנאמר בישראל לא תשחית, יכול לבטו במלוקט ורהיטני, לכך נאמר לא יגלחו שאינו חייב אלא דבר הקרוי גלוח ויש בו השחתה, וזהו תער". ה"צמח דוד" כתב, שבעבר גידלו כולם את הזקן ואף הגוים בכלל, אולם לאחר ששלח אחד מאורי פולין היה טריס בלי זקן, גילחו השרים לכבודו את הזקן ומהם למדו המון העם. כן נראה גם בתנ"ך שגילוח הזקן היה נחשב בויון, כפי שאירע אצל דוד ששלח שליחים לחנון מלך עמון ושלחם חזרה בביון שזקנם מגולח, וכששמע זאת דוד ציוה עליהם לשהות ביריחו עד שזקנם יצמח שוב. החת"ס מצא לזה רמז בפסוק: "פו תשחיתו ועשיתם לכם פסל", שאמרו במדרש שהוא נאמר על אשור גילוח פאת הראש והזקן, והסיבה היא שכך נהגו הכמרים כמו הפסלים שלא ניתו לעשות להם זקן ופאות. החת"ס סופר מוסיף על דברי ה"צמח דוד", שאבותינו גידלו זקנם אולם נאלצו לגלחו בימי גזירות תנ"ו, שהיו צריכים לשנות מלבושם ולגלח זקנם שלא יכירום האויבים, שנהגו לגלח בגלל המלך הג'ל, וכששובו לביתם היו נכלמים על העדר זקנם, ולכן השתרב המנהג שלא לגלח כלל, "ורק אף מופלגי תורה היושבים בביתם הם מגדלים אותו, ואותן שלפני גזירה ההיא שברחו לארץ פולין לא באו לכלל זה". רבנו בחיי והאברבנאל כתבו, שטעם איסור גילוח הזקן משום לא ילבש גבר שמלת אשה, ושלא לשנות את סימן הטבע באיש. מעיקר הדין מותר לגלח את הזקן שלא בתער, אולם ה"עב"ץ מואנן על הספרים שמקילים בגילוח הזקן, מדברי הירושלמי בראש השנה משמע שהיו מגלחים זקנם, שנאמר: "לובשים לבנים ומתעטפים לבנים ומגלחים זקנם ושותין ושמיחין, ויודעין שהקב"ה עושה להם ניסים". האריז"ל החמיר שלא לעקור אפילו שערה אחת מזהו כדי שלא יצטום בצניעות השפע ממרום, והיו שהחמירו להכניס בין דפי הספרים שערות שנפלו מהזקן, אולם כמה מגדולי ישראל התרועעו על נוהג זה.

ואשה גרושה מאישה לא יקחו בייקדש הוא לאלקיו

פניני אור החיים

מדברי האור החיים הקדוש

ובת כהן וגו' הוא וגו' - וראיתי להעיד לכות בני אדם
בדמו גדול אשר רמזה פרשה זו. דע, כי אמרו ז"ל שעם
בני ישראל הדרגתם למעלה מהדרגת המלאכים. ואמרו
עוד, כי ה' ברא ד' עולמות זה למעלה מזה, ושמות
המה בפסוק כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו
אדעשיתיו. לכבודי עולם העליון הנקרא אצילות,
בראתיו הנקרא עולם הבריאה, יצרתיו - יצירה, עשיתיו
- עשייה; וצא ולמד מה שכתב הרשב"י, בהפסד שבין
קדש לקדוש. ואמר ובהו כי יקנה נפש וגו', פרוש כהן
היא נשמה העליונה תקרא כהן. והזכירה בלשון זכר
לומר, כי כיון שהגיעה לגדר זה תקרא במדרגת זכר, כי
יקנה נפש כי באמצעות פשרון מעשיה קנתה גם הנפש
והעלמה אותה למדרגתה ותקרא בעל נפש. הוא יאכל
בו, פרוש כי יזכה ליהנות גם הנפש מקדש, מה שלא
היה זה קדש עליונה. ואמר הנפש, ומכל שכן הרוח
שהוא עליון מנפש. ואומר ויליד ביתו יכון אל נפשות
הקדשה אשר נפלו מזמן קדמון והם מתקדשים
באמצעות פשרון מעשה הצדיקים, שהמעשה הטוב
הוא כאבן השואבת להוציא ניצוץ טוב, ויתקדשו בשם
ילידי הנשמה המקדשתם, ואמר הכתוב שגם הם יעלו
עמה ליהנות מקדש; ואמרו ובת כהן מדבר הכתוב
בנשמה שנפגמה ונטמאה במעשיה שתפסיד הנאת
הקדש, והוא אמרו ובת כהן שהיא הנשמה, כי תהיה
לאיש זר שהוא ס"מ שקמה מטעמותיו ותנה אחריו,
הוא בתרומת הקדשים לא תאכל, דקדק לומר בתרומה,
לומר שאפלו תרומת הקדשים לא תאכל תרי מנא, ואין צריך לומר הקדש עצמו. ודכתיב ובת, וזה הוא ענין
אחרת הבא משפחה כסדר, דכתיב ובת, וזה הוא ענין
הנפש כשיחסר מזונה היא נשפלת ונחשד אודה וידד
הדרה, רחמנא לאלן:

קראקא הבירה, עיר ואם בישראל היתה וכנוה כרפא דכלא בה. רבנים מפרסמים עמדו בראשה
במשך מאות בשנים. וגדולי תורה רבים יצאו ממנה. גם שואבי המים והוטבי העצים שבה היו
לומדי תורה, עד שהעיר היתה לסמל של תורה וגמילות חסדים. בכפר השוק שבקראקא, עמד
שטח אדמה בגדל של פשלים אמות מרבעות, שהיה מגדל בגדר אבנים. בני העיר היו מקיפים
בדרך את השטח המגדל, ומפה לאון היו משיחים על מארע פלאי שארע במקום לפני מאות
בשנים, מארע שזעזע את תושבי העיר והמדינה פלה ויהי לנס.

בשנת ה' אלפים כ"ג, בהן פרב העיר רבי יצחק, שהיה בין מגרשי אשכנז. קראקא, היתה אז
בשליטתו של אחד מנסיכי פולין, ומנהל אחזתיו היה יהודי שהגיד אף הוא מגרמניה, בשם שלמה
זליגמן הכהן. הלה היה יהודי קל דעת שהתרחק מדרך התורה, ועקב קרבתו לשושלת האצולה,
נעשה בעל עברה גמור והפך את שמו לזיגמונד. ימים רבים עברו, והחוטא החליט לשאת לאשה
את אחת מבנות העיר קראקא, יהודיה גרושה מאישה הראשון. מנהל האחזה זכר היטב מה שלמד
בילדותו, כי לכהן אסור לשאת אשה גרושה, אולם הוא עמד על שלו והחליט לשאת אותה ויהי
מה. עלה זיגמונד אל ביתו של רבי יצחק רב העיר, ודרש ממנו לסדר לו חפה וקדושים. בפשטע
הרב שהקדברת היא גרושה וזה שמבקש לשאת אותה הוא כהן מזרע הפהנה, סרב לקדשם
ונסה להסביר למנהל האחזה את האסור הקמור של נשואי גרושה, דבר שהתורה אוסרת, אך דבריו
נפלו על אזנים ערלות. "יודע אני שהתורה אוסרת, ואף על-פירי כן רוצה אני לשאת אותה, ואיני שם
לפי לענינים של מה בכך", אמר האיש בזלזול. ראה הרב בעקשותו, והזמין את האשה וקדושה
כדי לדבר על לבם, ואף הזהיר אותם, שאם תעשה הנבלה בישראל לעבר על אסור תורה בריש גלי,
ישיל חרם קמור על החוטאים ויאסר על כל בני הקהלה לבוא עמם במגע. אזהרתו של הרב הפילה
מורא על בני המשפחה, אולם פמה מקרובי האשה, שעסקו במסחר משתף עם מנהל האחזה
והששו לרכושם, החלו להפציר ברב למצא הטר לנשואין אלו. מוכן, שהרב גחך על דבריהם
והסביר, שאין מקום להתר בזמן שהתורה אוסרת בכל תנאי ואפן. הדברים התפרסמו בעיר, ורב רבם
של התושבים שהיו חרדים ויראים לדברי ה', עמדו לצד הרב והגנו בתקף על דעתו שלא לסטות
מדברי התורה כמלא הנימה, אולם מנהל האחזה יחד עם פמה מרשיעים בני ברית השיבו מלחמה
שערה, עד שהעיר היתה במקרקחה. באין מוצא, פנה זיגמונד אל הנסיד שבבעלותו עמדה העיר
קראקא, וספר לו את כל המארע. הוא הסית את הנסיד נגד הרב היהודי, ותאר אותו כקנאי חשוף
שמנגד לנאורות וקדמה, ובגלל ענין פעוט, מסרב הוא לערוך לו חפה וקדושים עם הגרושה.

דברי הימים

בי"ח באייר הקריבו את הפסח השני במדבר. בשנת
ג'ו' הקריב חזקיה המלך את הפסח בשמחה רבה,
ונמשכה השמחה שבעה ימים עד כ"א באייר.
בט"ו באייר ב'תמ"ח, כלו המצות שהוציאו בני
ישראל ממצרים ולמחרת התחיל המן לדרת לבני
ישראל במדבר, בשנה הראשונה ליציאתם ממצרים.
בי"ח באייר, גירש טיטוס את היהודים מהחומה
החיצונה, אולם המלחמה המשיכה מבין החומות
הפנימיים, עד החורבן בתשעה באב ג'תתכ"ח.
י"ח באייר הוא יום הילולת התנא האלוקי רשב"י,
והמונים עולים על ציונו בהר מירון. ביום זה פסקו
תלמידי רבי עקיבא למות.
בי"ח באייר, נפטר הרמ"א, רבי משה איסרליש,
ונטמן בקראקא. בטעות כתבו עליו שנפטר בן ל"ג
בשנת של"ג ותלו בכך בוקי סריקי, והאמת שהיה בן
יותר מחמישים ונפטר בשנת של"ב.
בי"ט באייר שנת ה'נ"ג נפטר המהר"ם מרוטנבורג
בבית הכלא, אחר שנאסר במלשינות בד' בתמוז
ה'מ"ו. הוא לא ניתן לקבורה עד ד' באדר שנת ה'ס"ז,
לאחר שהגדיר אלכסנדר זיסקינד ב"ר שלמה
וימפן, שחררו בהון רב שהיה כמעט כל רכושו,
ונקבר בסמוך לו בבית החיים העתיק בוורמייזא
לאחר בטירתו ביהכ"פ ה'ס"ח.
בכ' באייר ב'תמ"ט, בשנה השנייה לצאת בני ישראל
ממצרים, נעלה הענן מעל משכן העדות, ויישע מחר
ה' דרך שלוש ימים וארון ברית ה' נוסע לפניהם.
בני ישראל עזבו את הר סיני לאחר שחננו שם כמעט
שנה שלימה. מר"ח סיון שעבר.

הנסיד השפע מדבריו של זיגמונד ומה להזמין את הרב אליו כדי שיגדיר לו את הענין, ואף
הזמין את הבישוף הנוצרי שידע שמץ מה מתורת ישראל. על שאלתו של הנסיד מדוע הוא מסרב
להשיא את מנהל האחזה, הוציא הרב את התנ"ך מכיסו והראה את הפסוק שבפרשתנו שצאמר על
הכהנים: "ואשה גרושה מאישה לא יקחו בייקדש הוא לאלקיו", והסביר בטוב טעם את קדשתו של
שבט לוי ומעמדם המיוחד של הכהנים לעמת שאר העם. הנסיד הקשיב לדבריו ופנה אל הבישוף
בשאלה אם הדברים נכונים. הלה, שהיה שונא ישראל מבהק טעו, שאמנם פה נכתב בתורת משה,
אולם חכמי התלמוד התירו דברים רבים שנאסרו בתורה ויש פה בידי הרבנים לאסור או להתיר
כראות עינינו, אפלו דברים המפרשים בתורה. בשמעו דברים אלו, מחה הרב בתקף והסביר כי את
הדברים שנאמרו בתורה אי אפשר לשנות, ורק התורה שבעל פה נתונה בידי חכמים לפירוש, אולם
הדברים נפלו על אזנים ערלות. לאחר ופוח מר, מצא הנסיד רעיון "אנאני": "גם אם התורה אוסרת
נשואי כהן וגרושה, אזי מפינו שזיגמונד מוכן לותר על הפהנה, מצוה אני עליך לערוך חפה
וקדושים לבני הזוג ולתת להם לחיות פאות נפשם". רבי יצחק נותר שולו ובקול החלטי אמר: "דברך
חשובים לי מאד, אולם אני וכל בני ישראל הננו עבדים לקב"ה שהוא מלך מלכי המלכים, ואף אתה
כפוף לו, ולכן לא אוכל לקים את דברך". הדברים עוררו את חמת הנסיד והוא שלח את הרב מעל
פניו בזעם כבוש. לא חלפו ימים רבים, ואל בית הרב הגיעו פמה חילים חמושים שנטלוהו בעל
כרחו אל כפר השוק שבעיר, שם המתינו החתן והכלה וקהל האספים גדול, שצפו לראות איך יפל
דבר. הרב נסה שוב לדבר על לבם של בני הזוג שלא לעבר על צווי התורה, והודיע נחרצות פי מוכן
הוא למסר את נפשו לשם פה, אולם השנים המשיכו לעמד במקרים. לשכלו כל הקצין, נעמד הרב
והחל לקרא בקול גדול: "עניי ה' עניי עשה למען שמך הגדול והנורא!" לפתע, הרגשה רעידת
אדמה, והקרנע שתחת רגלי זיגמונד והגרושה נפצרה לרוחה. השנים נלעו כהרף עין פתהום
הפעורה, ולאחר רגע שבה האדמה ונאטמה כאלו לא ארע דבר. הנוכחים הפו בהלם ורבים החלו
להמלט, ואלו החללים נסו לחפר בתרבותיהם באדמה, אולם העלו חרס בידם. המארע עורר בהלה
בקרוב הצאספים, ואף הנסיד שהגיע אל המקום נאלץ להודות בתדהמה כי יש אללים פארץ ומהר
לבקש את סליחתו של הרב היהודי הנערץ ואף הודיע פי הוא מוכן לכפר על חטאו, אולם הרב
בפש ממנו רק להקפיד את המקום בגדר אבנים, כדי שהכהנים לא יטמאו בהליכתם על אהל המת.
מאז נותר המקום למצבת זכרון פי יש דין ויש דין, ואלקים שפט פארץ.

משבח

אחד מחסידיו של רבי משה צבי מסורן, שהיה תלמיד חכם מפלג ושמר פרי באחת הקהלות, היה לקוי בתאונת האכילה. במרתף ביתו, הכינה אשתו פמה חביות של שמן חלב. פדי ליצר מפניו חמאה, אולם הוא לא ידע מזה וחשב שהחביות מכילות שמן של בשר בהמה. פעם, נעדרה אשתו מהבית במשך שבועות מספר, וכאשר היה אוכל את ארוחת הצהריים שלו, נטל מעט מהשמן והכניס לתוך הפרק הבשרי שאכל, כדי להשביח את המאכל. לאחר שאשתו שבה, גלתה שהשמן שבחבית התמעט ושאלה את בעלה: "מדוע התמעט שמן החמאה שבחבית? קששע הרב את שאלתה, השיבו עיניו. הוא הבין, שנכשל פעמים רבות באכילת בשר בחלב ורמז לבעל, ולא מצא מנוח ומרגוע לנפשו מרב צער וחרטה על האסור החמור שעבר. מרב צער, נסע לרבו כדי להשיח את אשר על לבו, ועם הכנסו פרץ בבכי מר על מעשיו החמורים. הביט בו רבי משה צבי ואמר: "על זה שנכשלת באכילת בשר בחלב, רואה אני שאתה מתחרט באמת ובתמים ובלב שלם, ואין ספק בלבי שהצער הגדול שיש לך ודאי יהיה לך לכפרה ואיני דואג על זה, אולם דבר אחד נשגב מבינתך. אם היה לך מרק בשרי, מדוע לא הסתפקת בזה, ומדוע היית צריך להוסיף על כך עוד שמן? כל כך אתה להוט לאכול כל דבר שאתה מתאנה לו? ועל כך אני דואג יותר ומצטער, למה אינך מתאבל על תאוהך הגדולה ואינך בוכה ומתחרט על כך?"!

רבי ליב שפירא מרביני וילנא, היה ידידו הטוב של רבי ישראל סלנטר. פעם, ערך רבי ליב ברית מילה לחנינו של אחד מבני משפחתו, ורבי ישראל תמה מדוע לא הודיע לו ידידו רבי ליב על הברית, והתלבט אם לבוא באורח בלתי קרוא. ישב רבי ישראל והרהר בדבר, והגיע למסקנה שיש בזה גם שאלה הלכתית, שהרי אם לא הזמן יש בכך משום גזלה אם ישב על פסא בבית הרב, אולם מייד אמר לעצמו שבית הרב נחשב כשואל לכל הבאים אליו, ולכן החליט ללכת על אף שלא נקרא. בבוא רבי ישראל אל הברית, גלה כי בלם המתווה לבואו בכקשת רבי ליב, שלא להתחיל בברית עד הגעתו של ידידו הטוב. התברר, כי הרב שלח להזמין את רבי ישראל אל הברית, אלא שהשליח רצה לגרם ביניהם סכסוך ומריבה ולכן לא מסר לו את דבר ההזמנה. שמח רבי ישראל על שהחליט להגיע בלי הזמנה, ואמר: "הרי כבר למדונו חכמינו זכרונם לברכה, שצריך לדון את כל האדם לכף זכות. אם חברך עורר שמחה לאחד מצאצאיו ואתה לא קבלת הזמנה, עליך לדון אותו לכף זכות שפנרעה שכח או שפא לא הגיעה ההזמנה לייעדה, וצריך לזכר שלשמחות של ידידים הולכים גם בלי הזמנה". כעין זה אמר פעם יהודי פקחי: "למה אמרו חז"ל על קמצא וברקמצא חרבה וירושלים? הרי לא חרבה העיר אלא בגלל ברקמצא שגרש מהסעדה והלשין בפני המלך שמרדו בו ישראל, ומהי אשמתו של קמצא שהחרבן נקרא על שמו? אלא שקמצא היה ידידו של בעל השמחה, ולמה המתין עד שיבואו להזמין ולא בא לבד? בגלל שהמתין כדי שיבואו לכבודו, ובכך גרם חרבן על ירושלים. ללמדך, שידיד בא מעצמו לשמחת חברו בלי להמתין לגנונים וכבוד.

נוהג היה רבי יצחק אלחנן מקובנה, שכאשר בקש להתיר את אחד מעשירי העיר לצדקה, היה טורח והולך בעצמו לביתו. פעם שאלו אחד העשירים: "מדוע יטרח רבנו לבוא אלי? הרי ברצון רב הייתי בא אליו, אלו היה שולח להזמין אותי לביתו? השיב לו הרב: "אני בא בשביל להתיר אתה לצדקה ולבקש ממך להיטיב עם עניים בני טובים בעירנו. רוצה אני שתעשה את הטובה בשלמות, ואם הייתי מזמין אותך לביתי היית בודאי חושב, פי בעצם בואך כבר עשית עמדי חצי טובה..."

כשהחל שמו של ה"חפץ חיים" להתפרסם בעולם, הצטער מאד וחשש מגדל האחריות שמטלת עליו שלא לבוא חלילה, לידי חלול השם. פעם נחפז בדרשו אל בית הנתיבות, כדי להספיק לעלות על הרקבת עמה בקש להגיע לזילנא לענין חשוב מאד. בדרכו, ראהו אדם אחד שבקש ממנו להכנס לבית האבל כדי להשלים מינו לתפלת מנחה. למרות שהנסיעה הייתה למסדה חשובה, והוא עצמו כבר התפלל מנחה, העדיף ה"חפץ חיים" לדחות את הנסיעה ונכנס אל בית האבל כדי להשלים את המנון, כדי למנע חלול השם שלא יאמרו שאינו רוצה לזכות את אהיו במצות.

רבי דוד יונגריץ, הראב"ד של ירושלים, נהג לשנן את תלמודו טרם שהיה מוסר את שעוריו ברבים, והיה חוזר על הדברים בעל פה וקוראם לאזני בקול רם. הדבר היה לפלא בעיני תלמידיו עד שהבינו את הסבה. בשעת השעור, היה מרצה בפני השומעים את החדושי הנפלאים, והיה אומר עליהם: "שמעתי חדוש זה", "שמעתי תרוץ זה", ובאמת היו אלו חדושים שלו, אך מפני שלא רצה להתנאות ולא רצה לתלות את החדושים בעצמו, ומצד שני גם לא רצה להוציא דבר שקר מפיו, מצא עצה לכך והיה תולה את החדושים ש"שמע אותם", כי שמע אותם מעצמו בשעה שחזר עליהם לפני השעור...

מטעם

והוא אשה בבתוליה יקח (כא י)

מוכא ביבמות שאם הכהן גדול ארש את האלמנה טרם התמנה לבתו גדול, מותר לשאתה; ורק לאחר שהתמנה לבתה אסור לישא אלמנה. ולכן תבת והוא מטעמת זנקה גדול, שרק לאחר שזנקה ונעשה כהן גדול, אז אשה בבתוליה יקח. (זה השער)

ביום השמיני (כב י)

בטעם פזר, לרמוז לדברי חז"ל ששמיני עצרת רגל בפני עצמו לענין פז"ר קש"ב. (הכרי ערא)

כי בסכות (כג י)

בטעמי מנח רביעי, לרמוז לדברי חז"ל שדי בסכה בת שלש דפנות והדפן הרביעי מנחת. (השיר והשבת)

ביום השבת ביום השבת (כה י)

בטעמי קדמא ואולא מנח רביעי, לרמוז למה שמוכא בספרים שאור השבת מאיר עד יום שלישי שלאהריה, ומיום הרביעי ואילך נגרת קדשת השבת הבאה, ולכן מוסיפים בשרי של יום רביעי את הפסוק "לכו ונענה לה", כדי להזכיר את קבלת השבת הבאה, ולכן התבות הראשונות ביום השבת מטעמות בקדמא ואולא, לרמוז שהקדשה מקדמה והולכת לפני השבת, והתבות ביום השבת הנוספות בטעמי מנח רביעי, לרמוז שקדשתה מונחת ונתרת עד יום רביעי בשבת. (אור למאיר)

מדגש

האונקלוס מתרגם את "זרע אין לה": זבר לית לה. בספרים רבים תמחו, מדוע תרגם שאין לה פן, משמע שאם יש לה בת רשאית להזר לזכר אביה כנעוריה ולאכל תרומה, והרי אין הלכה פה, שאפלו זרע פסול או זרע זרעה פוסלה מקאכל בתרומה. היו שתרצו שאונקלוס בדרכו מתרגם את התבות ואינו תנא ודרשן שלומד מהן הלכות, ולכן גם מתרגם את "לא תבשל בדי בחלב אמו" בשלש המקראות שאסור לאכל בשר חלב, ולא על הנאה ובשול, אחרים טוענים שבתרגום נאמר 'בו', ואחד מן המעתיקים קלקל ותקן ל'בר', והיו שפרשו, שהתרגום משתמש בלשון 'בר' לבנים ובנות, וכן אצל הרמב"ם: "בן אין לו", ואחרים חוסיפו על כך, שאם היה מתרגם 'בניו' היה משמע שרק אם יש לה כמה בנים נפסקת בתרומה, והלכה היא שאפלו בן אחד אינה אוכלת, ולכן תרגם 'זבר'.

ממלח

בתקופת ההשכלה, נוסדו 'בתי מדרש לרבנים' שבהם השתלמו צעירים בתורה ומדע, אולם רבם יצאו לתרבות רעה. פעם הזדמן רבי עקיבא איגר לבית מדרש כזה בתקופה שבין פסח לעצרת. בקש הנאון לתהות על נקמתם של התלמידים, ומצאם בודים וריקים מתורה. עמדו התלמידים נבוכים, ורבי עקיבא שאל: "האם את תורת החשבון יודעים אתם?" קפצו ואמרו "ודאי"! שאל אותם: "אמרו לי, אם כן, כמה היום לעמור?... פעם הצטדק ראש בית המדרש ואמר שתלמידיו רק מתבוננים להיות בעל תאר רב, ונענה: "אם כך, הם עקשו ערב רב..."

"אמר אליהם בני אהרן" - לכו בדרך אהרן אביכם, שהיה אוהב שלום ורודף שלום. אולם אם תראו שאתם משפיעים לרעה בקרוב אנשים רחוקים מתורה, אזי לנפש לא יטמא בעמיו". (ח"ת סופר)